

tedy otázkou, co bychom po systému měli chtít. Podle jeho názoru není řešení těchto společenských otázek úkolem důchodového systému. Domníváme se však, že je třeba usilovat o to, aby nedocházelo k reprodukci znevýhodnění žen ve společnosti, a proto je třeba, aby důchodový systém při-

hlížel i k tomuto širšímu kontextu životů mužů i žen, stejně jako by tak měla činit politika sociální, rodinná či politika zaměstnanosti. Veřejné politiky totiž nelze „šít na míru“ pouze mužům a jejich životním drahám, ale je třeba brát v úvahu také jejich konkrétní dopady na životy žen.

SETKÁNÍ NA PODPORU SOLIDARITY: KONGRES ŽEN / ZUZANA UHDE

V polovině června tohoto roku se uskutečnil první český Kongres žen – dlouho očekávaná událost, jejímž hlavním cílem byla podpora sounáležitosti a upozornění na přehlížené problémy, se kterými se různé skupiny žen setkávají, ať již na trhu práce, což bylo hlavní tematickou linkou Kongresu, nebo ve veřejné sféře či v soukromém životě. Kongres žen, jehož se zúčastnilo více než sedm set žen a mužů, nejenže svedl dohromady ty, kterým nejsou genderové nerovnosti a diskriminace ve společnosti lhostejné, odrážel ale také názorovou pluralitu mezi různými skupinami žen, která vychází z jejich odlišných přesvědčení, sociálního postavení i životní zkušenosti. Z množství paralelních seminářů a diskusních kavárén si každý mohl vytvořit svůj vlastní kongresový zážitek, někdo kritičtější, jiný korporátnější.

Předpoklad, že všechny ženy sdílejí stejný zájem na proměně společenských a genderových struktur, by přehlížel odlišné společenské postavení a potřeby různých skupin v závislosti na dalších ekonomických, sociálních, politických a kulturních aspektech. Přes problematičnost předpokladu sdíleného zájmu žen měli však všichni na Kongresu jedno společné: kritické uvědomění si genderových nerovností. Genderové nerovnosti jsou zakořeněny ve společenských strukturách, které jsou součástí životů všech, v žité zkušenosti konkrétních žen a mužů se ale projevují různým způsobem. Protože jsou ženy v naší společnosti strukturálně znevýhodňovány a podprezentovány v institucích a ra-

dách, v nichž jsou soustředěna mocenská rozhodnutí, vytvořil Kongres žen jakési experimentální klima, v němž nebylo nutné neustále bojovat o to, aby byl hlas žen slyšet, ale mohly se otevřít diskuse ohledně toho, jaké požadavky mají jednotlivé skupiny žen shodné a v čem se naopak liší. V některých panelech byl této diskusi věnován prostor větší, jinde menší.

Výsledkem Kongresu žen jsou Rezoluce Kongresu žen,¹ které podepsaly stovky přítomných a které byly předány u příležitosti oslav Dne rovnosti žen a mužů vládě, předsedkyni Poslanecké sněmovny PČR a předsedovi Senátu PČR. Začínají sice požadavkem odstranění překážek profesního uplatnění žen, který se týká spíše malé skupiny žen, a požadují flexibilitu pracovních úvazků, které se stávají v současných podmínkách trhu práce bez dalších sociálních změn problematickou pastí pro ženy, nezapomínají ale ani na zásadní strukturální požadavek společenského zajištění péče o děti, samoživitelky, seniorky a posílení boje proti násilí na ženách. Škoda jen, že se Kongres nezastal i migrantek, na které je často zapomínáno.

U zrodu Kongresu žen stály zejména tři ženy a tři organizace: Marcela Linková z Národního kontaktního centra – ženy a věda, Monika Klimentová z Fóra 50 % a Anna Kárníková z Friedrich Ebert Stiftung. Do užších příprav byly ale zapojeny také Veronika Šprincová, Jana Smiggels Kavková a Tereza Niesytová. Spojujícím článkem různých ženských

Budoucnost genderových studií

Maria Bustelo ze Španělska, Jennifer Curtin z Austrálie, Malin Ronnblom ze Švédska a Joan Grace a Katherine Teghtsoonian z Kanady s Mieke Verloo z Nizozemí jako diskutantkou na pátečním panelu debatovaly o budoucnosti genderových studií. Identifikované hrozby, se kterými se genderová studia potýkají, se do značné míry pojí se stávajícími škrti v rámci „úsporných opatření“ a proměnami v akademickém prostředí. Všechny diskutantky se zmiňovaly o krácení rozpočtů a nárůstu školného (ve Španělsku se meziročně zdvojnásobilo), což vede k poklesu počtu studujících. Silně se projevuje důraz na tzv. STEM předměty (přírodní vědy, technické vědy a inženýrství a matematika, případně medicína), komercializaci vzdělávání, rostoucí soutěž a důraz na excelenci a změnu pojetí vysokoškolského studia jako komerčního dobra, a ne veřejného dobra. Humanitní studia a sociální vědy jsou často v politikách vykreslovány jako obory, které nejsou relevantní pro život (čti pro komerční úspěch a marketizaci). Genderová studia jsou ohrožena i strukturálně – jen v malém počtu případů jde o samostatné katedry. Častěji jsou genderová studia programem, který může být začleněn do širší katedry, kde se ale obtížněji prosazuje. Kromě těchto společných problémů ale diskuse poukázala i na značné rozdíly. Zatímco ve Španělsku a do značné míry ve Švédsku hrál při ustavování genderových studií velkou roli stát, v Austrálii a Kanadě vznikaly od 70. let katedry a programy jako iniciativa jednotlivých badatelek zespoda spolu s druhou vlnou feminismu. Případ Španělska také poukazuje na nový typ problémů, který se může objevit v souvislosti se zaváděním tzv. genderových akčních plánů a genderových oddělení (Španělsko přijalo zákon, který zavazuje univerzity k tomu vytvořit genderové oddělení a přijmout opatření na podporu genderové rovnosti). Ukazuje se totiž, že lidé na univerzitách často nerozlišují mezi genderovými studii a genderovými odděleními a na některých univerzitách se genderová oddělení snaží převzít agendu genderových programů a kateder. Dalším rozdílem mezi evropskou na straně jedné a australskou a kanadskou situací

a feministických organizací byla Česká ženská lobby. Marcela Linková cíl Kongresu v rozhovoru shrnula jako proces „vytváření pocitu pospolitosti a vědomí, že tady je nějaká společná platforma, že jsou tu nějaké podmínky, se kterými se potýkáme všechny“.²

V úvodním a závěrečném plenárním zasedání vystoupily ženské osobnosti, které podpořily Kongres žen. Můžeme se ale ptát, proč zhruba čtvrtina řečnic, které vystupovaly v plenárních panelech, byly ženy z byznysu, ale žádná přednášející nezastupovala marginalizované skupiny žen. Vypovídá to totiž mimo jiné o tom, kdo je dnes často vnímán jako osobnost. Skutečně inspirativní projev však měla zejména profesorka Eva Syková, senátorka za ČSSD, lékařka a vědkyně, která k publiku promluvila se zobecněnou verzí svého desatera úspěšné vědkyně.³ V závěrečném panelu pak slovo dostala například ekonomka Ilona Švihlíková a spisovatelka Alena Wágnerová. Příznačné také je, že ze známých politiků a politiků se Kongresu zúčastnili pouze lidé z ČSSD.

Jak už bylo uvedeno, témata probíraná na kongresu byla různorodá. V diskusních kavárnách bylo probíráno například sexuální obtěžování, násilí na ženách, přirozený porod, LGBT rodiny, společenské důsledky rozhodnutí nemít děti, rozvoj komunit nebo prevence rakoviny prsu. Na seminářích pak například Romská ženská skupina Manushe promítala film *Ženy v poli* režisérky Markéty Nešlehové s následnou diskusí. Nesehnutí uspořádalo workshop *Sexistické prasátečko*, navazující na každoroční soutěž o nejsexističtější reklamu. Fórum 50 % a Zelená akademie vedly semináře k otázkám kvót a postavení žen v českých politických stranách. Evropská kontaktní skupina uspořádala interaktivní workshop, kde si účastnice mohly ověřit, jak reagují na změny v životě. Oddělení Gender & sociologie SOÚ AV ČR uspořádalo diskusní panel s cílem zamyslet se nad možnostmi budoucího vývoje z perspektivy genderové a sociální spravedlnosti a Gender Studies otevřelo diskusi nad vývojem fe-

minismu očima některých akterek, které toto téma etablovaly v české společnosti od 90. let. Bylo toho ale mnohem více, včetně tržiště výrobků z malých dílen, které provozují ženy, a koncertu na náměstí Míru.

Je možné říci, že Kongres žen byl prvním krokem, i když zatím malým, k debatě o tom, jak si představujeme naši společnou budoucnost, a to nejen z hlediska genderové rovnosti, ale také širší sociální spravedlnosti, bez které je genderová rovnost stěží představitelná. Na tom se samozřejmě všechny ženy nemohou shodnout, ale samotná diskuse je přínosem, stejně jako jasné vyjádření odlišných názorů, namísto falešné představy, že jsme všechny na jedné lodi. Všechny ženy v politice se nebudou zastávat zájmů marginalizovaných skupin žen, ale kdyby jich bylo 50 %, je větší pravděpodobnost, že i tyto hlasy by tam byly zastoupeny. Kongres žen byl však také participativní událostí, jejíž konečnou podobu vytvářely skupiny a organizace, které uspořádaly jednotlivé workshopy a diskuse. Idea participace proto představuje další poselství Kongresu, protože egalitární a participativní společenské uspořádání – nejen v politické, ale i ekonomické, společenské a kulturní rovině – má daleko větší potenciál zohlednit zájmy a potřeby různých skupin. Výzvou pro další Kongres nicméně zůstává překročení českých hranic a vytváření solidarity s ženami a muži, kteří v současném globálním řádu trpí hladem a extrémní chudobou a jejichž situace je do značné míry s životem v bohatých zemích propojena. Kongres žen byl bezesporu úspěšnou akcí, která překonala očekávání mnohých zúčastněných. Na těch je teď i úkol, aby jeho poselství nezapadlo.

Poznámky

1 <http://www.kongreszen.cz/petice/rezolute>

2 „Kongres jako výsadek“, rozhovor s organizátorkami Kongresu žen v *Literárních novinách*, č. 24/2013.

3 <http://www.zenyaveda.cz/novinky/desatero-uspechu-prof-evy-sykovy>

na straně druhé je důraz na komunitní orientaci. Programy v Kanadě a v Austrálii měly od počátku silnou komponentu spolupráce s občanskou společností, reakcí výzkumu na potřeby lokální komunity. V souvislosti s tím, jak kritéria hodnocení stále častěji zahrnují i dopad na společnost, jsou katedry genderových studií v dobré pozici právě díky této historii. Naopak se zdá, že evropská genderová studia jsou silně „akademizována“, jak v diskusi uvedla Mieke Verloo, a propojení se společností a místní komunitou je mnohem menší. Jennifer Curtin také poukázala na proměnu v orientaci genderových studií, kdy od 70. let, kdy převládala sociologie, došlo k posunu ke kulturními studiím, otázkám identity a sexuality. Malin Ronnblom na závěr uvedla, že genderová studia mají dlouhou historii přizpůsobení. Mieke Verloo uzavřela, že se zdá, že přes všechny kritizované procesy, změny a rozpočtové škrty se daří přežívat radikálním feministickým přístupům, a zda by se tedy nedalo uvažovat o založení „radikální feministické university někde“.

Politiky genderové rovnosti byly přijaty, co teď?

Amy Mazur z Washington State University a Joni Lovenduski z Birkbeck College uspořádaly diskusní panel „Social Policy Meet Gender Equality in Post Adoption: State of the Field and Future Research Directions“. Panelu se zúčastnily: S. Laurel Weldon z Purdue University, Andrea Krizsan z Central European University, Petra Meier z University of Antwerp, Mieke Verloo z Radboud University Nijmegen, Judith Squires z University of Bristol, Celeste Montoya z University of Colorado Boulder, Emanuela Lombardo z Universidad Complutense de Madrid a María Bustelo z Universidad Complutense de Madrid.

Téma hodnocení politik a opatření genderové rovnosti se na konferenci skloňovalo ve všech pádech. S tím, jak se politiky genderové rovnosti posunují z legislativních dokumentů a dokumentů veřejných politik do dokumentů institucionálních v podobě